

ALNUS

KEURINGSRAPPORT VAN DE KEURINGSKOMMISSIE SIERBOMEN N.A.K.-B.

Bomen of opgaande hoge struiken, die hun sierwaarde ontleen aan de vroegbloeiende katjes, gevolgd door de elzenproppen, die lang aan de bomen blijven hangen. Met uitzondering van *Alnus incana* — die een vrij hoge en droge zandgrond verlangt — horen de overige *Alnus*-soorten thuis op betrekkelijk vochtige, voedselrijke laagveen- en broekgronden. Zij kunnen zich vrijstaand tot vrij grote bomen ontwikkelen. De els is een lichte houtsoort die slechts weinig schaduw kan verdragen. In singelbeplantingen voldoet hij zeer goed als windkering rondom fruitaanplantingen, kwekerijen, sportvelden, etc. Het hout van de els is weinig duurzaam behalve onder water; het wordt daarom veel gebruikt voor waterbouwkundige doeleinden. In de bosbouw heeft de zwarte els grote betekenis als "verplegende" soort; hij wordt veel gebruikt als hakhout op zeer lage gronden. Bovendien bindt de els stikstof uit de lucht en is dus bruikbaar in gemengde beplantingen op arme gronden.

* * * **Alnus cordata** — Italiaanse Els — Italië, Corsica 1820 — foto blz. 2

GROEIWIJZE: sterk groeiende boom (10–15 m) met vrij brede, meestal eivormige kroon.

BLADEREN: 5–10 cm lang, toegespitst met hartvormige basis; leerachtig, glanzend donkergroen. Ze lopen vroeg in het voorjaar uit en blijven tot november aan de boom hangen.

VRUCHTEN: opstaand, meestal drie bijeen, eivormig, tamelijk groot ($2\frac{1}{2}$ –3 cm).

De Italiaanse els heeft een groot aanpassingsvermogen wat de grondsoort betreft; hij groeit bij voorkeur op zure tot neutrale gronden. Hij verdraagt een winderige standplaats; verwacht wordt dat hij redelijk goed tegen zeewind bestand is.

Deze soort met mooi glimmend blad kan worden aanbevolen als park-, laan- en straatboom; zelfs een gedeeltelijk gesloten wegdek is geen bezwaar voor goede groei.

SELECTIES. *Alnus cordata* wordt tot nog toe uitsluitend door zaaien vermeerderd. De variabiliteit in groeiwijze valt bij jonge planten in de kwekerij nauwelijks op. Daar deze soort ook geschikt is voor straatbeplanting leek selectie van de beste typen voor dit doel aanbevelenswaardig.

De N.A.K.-B heeft onlangs in 's-Hertogenbosch twee typen geselecteerd, één met goed pyramidale kroon en één met rondere kroon, die beide door stekken zullen worden vermeerderd. Ook wordt door enkele kwekers in deze soort geselecteerd. Misschien kunnen over een tiental jaren geselecteerde Italiaanse elzen worden aangeboden.

KRÜSSMANN (Handbuch der Laubgehölze, 1960) noemt een cv. 'Purpurea' met purperbruin jong loof, die in 1927 in Kórnik in Polen zou zijn gevonden.

Is deze ooit in Nederland ingevoerd?

o **Alnus elliptica 'Itolanda'** (Doorenbos 1935)

(*Alnus cordata* × *glutinosa*)

Een zeer fors groeiende hybride met grote bladeren.

DOORENBOS, die deze hybride voor de oorlog selecteerde, verwachtte veel van deze boom als parkboom. Door de later gebleken grote vatbaarheid voor bacteriekanker is 'Itolanda' niet aan te bevelen. Wordt waarschijnlijk niet meer gekweekt.

Alnus glutinosa 'Laciniata', 125 jaar oud

***Alnus glutinosa* — Zwarte Els — Europa**

De Zwarte of Gewone Els is een boom met onregelmatige kroon en meestal korte zijtakken; hij heeft alleen sierwaarde vanwege zijn katjes en elzenproppen. Als park- of straatboom wordt deze soort zelden gebruikt. Hij is echter als windscherm, vul- of dekhout uitermate geschikt, vooral op vochtige gronden.

Van deze soort zijn een zeer groot aantal vormen bekend met ingesneden bladeren. Deze komen in het wild vooral voor in Scandinavië. De benaming er van is nogal verward.

o *Alnus glutinosa* 'Aurea' (Vervaeke, België ±1860)

GROEIWIJZE: grote, opgaande struik, die soms tot kleine boom met breed kroontje wordt opgeleid. De takken zijn geelgroen, ook in de winter.

BLADEREN: heldergeel tot midden zomer, daarna lichtgroen.

KATJES: mannelijke katjes geel gekleurd.

Geen opvallende els; meer struik dan boom.

***Alnus glutinosa* var. *barbata* (Kaukasus 1870)**

Een variëteit uit de Kaukasus, die weinig bekend is.

In 1937 plantte C. P. Broerse in Amstelveen bomen van 16–18 cm, afkomstig van de Bie-van Aalst in Zundert. Volgens bericht van de heer Broerse hebben deze bomen thans een hoogte van 12 tot 15 meter en een omvang van 2–2.2 m.

Bijzonder fraai zijn de 15 cm lange katjes, die in de winter in een overweldigende hoeveelheid aan de bomen hangen te schommelen.

Ze behoren hierdoor tot de fraaiste bomen in de wintermaanden en hebben een zeer uitzonderlijke allure.

Deze els werd niet gekeurd. Hij is onlangs opnieuw in cultuur genomen.

*** *Alnus glutinosa* 'Imperialis' (In cultuur vanaf 1859)**

GROEIWIJZE: forse struik of langzaam groeiend, opgaand boompje met doorgaande spil en slappe, afhangende, zeer fijne twijgen.

BLADEREN: tamelijk klein, diep ingesneden, lobben smal, niet getand.

Deze els met diep ingesneden blad vormt géén straatboom, daarvoor groeit hij te zwak. Vanwege de elegant neerhangende twijgen en de fijne bebladering geeft hij bij groepsgewijze beplanting in parken, vooral als grotere struik, een mooi effect.

**** *Alnus glutinosa* 'Laciniata' (±1750) — foto blz. 4**

GROEIWIJZE: stevig opgaande, flinke boom met iets hangende takken. Groeit minstens tweemaal zo hard als cv. 'Imperialis'.

(De vermelding in BOOM, Ned. Dendrologie, 1965 en in Dendroflora 2, blz. 8 (1965) dat deze cultivar een struik zou vormen, is onjuist).

BLADEREN: minder lobben, minder diep ingesneden dan 'Imperialis', ongetand.

Volgens BEAN (Trees & Shrubs, 1970) zouden alle bomen van deze cultivar afkomstig zijn van een boom in St. Germain, Parijs.

Voor straatboom is deze els niet geschikt, daar de takken te veel overhangen. Hij is wel een zeer goede grote park- en laanboom. Tijdens de excursie van de Ned. Dendrologische Vereniging in 1971 zagen de deelnemers in de Nationale Plantentuin van België te Meise een 25 meter hoge, 125 jaar oude boom.

***Alnus glutinosa* 'Rubrinervia' (de Vos, Ned. ±1870)**

Volgens DOORENBOS een krachtig groeiende boom met kegelvormige kroon. De donkergroene bladeren hebben rode nerven en bladstelen; daardoor sierlijk. Wordt waarschijnlijk niet gekweekt. Niet gekeurd.

Alnus incana — Witte Els — Europa, West-Azië

De Witte Els, ook wel Grijze Els genoemd, is waardevol als "verplegende" houtsoort in gemengde beplantingen op lichtere en drogere gronden. Hij is herkenbaar aan de loodgrijze stam. Is beter bestand tegen droogte dan de Zwarte Els en verlangt wat kalk in de bodem; hij is evenwel minder bestand tegen zeewind dan *Alnus glutinosa*. In de kwekerijen treft men onder deze naam veelal tussenvormen aan van *Alnus incana* × *glutinosa*, die het meest op *A. incana* gelijken. Het is raadzaam bij het aanschaffen van zaad N.A.K.-B. gekeurd zaad van gekeurde Nederlandse opstanden te verlangen; zaad afkomstig uit zuidelijke landen is niet gewenst. De Witte Els is geen park- of straatboom.

* ***Alnus incana* 'Aurea'** — Goud-els — (Duitsland, ±1892)

GROEIWIJZE: opgaande kleine boom tot 6 m hoogte met rechte, doorgaande kop.

De twijgen zijn mooi oranjegeel gekleurd, wat vooral in de winter een zeer fraai effect geeft.

BLADEREN: geel, ook in de zomer; onderkant behaard.

KATJES: de mannelijke katjes, die ook in het late najaar zeer mooi zijn, kleuren in het vroege voorjaar oranjegeel.

Een bijzonder aardig parkboompje, dat eventueel in kleine laantjes in een open groenberm zou kunnen worden gebruikt.

Vooraf in het najaar, in de winter en in het vroege voorjaar is de goud-els door de kleur van de twijgen en de mooie katjes een attractief boompje.

o ***Alnus incana* 'Laciniata'** (±1836)

syn. *Alnus incana acuminata*

Alnus incana acutiloba

Alnus incana incisa

Alnus incana pinnatifida

GROEIWIJZE: kleine boom met rechte spil.

BLADEREN: onregelmatig diep ingesneden, 6-8 paar smalle, getande lobben; lijken op die van *A. glutinosa* 'Laciniata', maar zijn fijner gelobd.

Deze els wordt in Nederland meestal onder de naam 'Pinnatifida' gekweekt. REHDER gaf de voorkeur aan 'Acutiloba', een weinig ingeburgerde naam. Nu moet deze vorm weer 'Laciniata' heten, wat verwarring geeft met de gelijknamige vorm van *Alnus glutinosa*, die een goede, zeer grote boom vormt.

In ieder geval heeft deze cultivar zéér weinig waarde.

s ***Alnus incana* 'Pendula'** (Van der Bom, vóór 1900)

GROEIWIJZE: mits gebonden en met opgaande toptak vormt deze cultivar veel breed-overhangende takken, die spoedig de grond raken.

BLADEREN: als die van de soort.

Een boompje of grote struik voor liefhebbers. Wordt zeer weinig gekweekt.

Alnus rubra — Rode Els — Westelijk Noord-Amerika, 1880

syn. *Alnus oregona*

GROEIWIJZE: flinke boom (10-15 m) met open, pyramidale kroon en doorgaande kop; twijgtoppen iets overhangend.

BLADEREN: groot (7-12 cm), grijsgroen of blauwachtig aan de onderzijde.

KATJES: mannelijke katjes, 10-15 cm lang, rood(!)

VRUCHTEN: korte propfen (1,5-2,5 cm), 3-6 bijeen aan oranjekeurig steeltjes of zittend.

Een snel groeiende Amerikaanse els, die volgens sommigen de aandacht verdient, niet alleen als parkboom maar ook als straatboom. Heeft volgens DOORENBOS géén last van de grote houtrups. Deze soort werd niet gekeurd.

Alnus spaethii

* * * **Alnus spaethii** (Späth, Duitsland 1894) — foto blz. 7

(*Alnus japonica* × *subcordata*)

GROEIWIJZE: forse boom (15–20 m) met spits pyramidale kroon, recht door-groeiende hoofdas en opstaande takken.

BLADEREN: langwerpig, toegespitst, donkergroen. Lopen vroeg in het voorjaar uit en zijn dan roodbruin gekleurd, spoedig daarna donkergroen; blijven tot in november aan de boom. Herfstkleur paarsrood.

KATJES: al vroeg in het voorjaar volop bezet met sierlijke, grote katjes.

Een snel groeiende hybride, die in Rotterdam in 15 jaar 15 meter hoog werd. Zal waarschijnlijk, evenals *Alnus cordata* weinig zeewind gevoelig zijn.

De betrekkelijk onbekende *Alnus spaethii* is een fors groeiende parkboom en bovendien zeer goede straatboom; hij wordt wel breed, maar gaat ook goed omhoog en is dus geschikt voor brede straten. Groeit ook op droge gronden. (!)

Verdient meer bekendheid. Kan waarschijnlijk door zomerstek worden vermeerderd.